

Інститути політики та політичні процеси

УДК 323.2:321.7

ББК 66.0

ЗНАЧЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ТРАНСФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Н. Р. Голуб'як

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника;
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57;
тел. +380997431124; e-mail: holubiakn@gmail.com*

У статті аналізується необхідність формування громадянських компетентностей в перехідний період і їх вплив на консолідацію демократії та розвиток громадянського суспільства. Автором концептуально обґрунтовується роль політично освічених громадян, здійснюється інтерпретація та операціоналізація основних понять дослідження. Порівнюється вузьке та широке розуміння політичних компетентностей, важливість когнітивних та ціннісних складових в контексті сучасних моделей демократій. Наведено моделі «компетентного громадянина» з метою подальшої рефлексії на етап трансформації. Прослідковується на прикладі України стан та проблемні моменти громадянського виховання та політичної соціалізації.

Ключові слова: компетентність, громадянські компетентності, політична культура, трансформаційні процеси.

«Недостатні інвестиції в розвиток демократичної культури та освіти – один з найбільших викликів демократії».

Т. Ягланд. Стан демократії, прав людини та верховенства права: головні виклики в Європі (2016)

Розпад соціалістичного табору та падіння колишнього Радянського Союзу стали «новим витком» історії, який пов'язаний із відмовою від комуністичної ідеології, демонтажем комуністичної політичної системи та конструюванням громадянського суспільства. Першочергові перетворення та трансформації політичної системи в посткомуністичних країнах виражали нестабільність, нелінійність, гібридність форм полі-

тичного режиму, тобто прямий перехід (з однієї точки А в іншу точку В) від авторитаризму до демократії не відбувся. В даному контексті для розуміння трансформації доцільно застосовувати модель В. Гельмана «переходу з відкритим фіналом» – процесу, що не має наперед визначеного завершення.

В новостворених демократичних державах або тих, які тільки знаходяться на стадії демократизації не визначеними залишаються питання реформ, самоуправління, децентралізації, що в свою чергу, потребують певного рівня компетентності громадян. Якісна громадянська обізнаність протиставляється явищам пасивності та політичної апатії, кризовим процесам політичної участі та нівелюванням моделі «*homo sovieticus*».

В теоретичній площині відродження інтересу до громадянського суспільства, формування феномену «громадянської культури», третя хвиля демократизації ще в ХХ ст. спровокували дискусію в наукових колах щодо критеріїв громадянської компетентності (якісний показник), відповідності чисельності населення в демократичних країнах заданим вимогам (кількісний показник), кореляції тривалості та стабільності демократичного устрою із фактором політичної освіченості та компетентності. Варто відзначити дослідження Р. Даля [3], Г. Алмонда [17], С. Верби [1], Р. Інглхарта, К. Вельцеля [5], Р. Патнема [20], Х. Мюнклера [8], М. Брансон [18], А. Сятковського [22], А. Вікторської-Швенцкої [24], Т. Годлевського [19], П. Секули [21], Е. Прохорова [12], Л. Слінченко [13], В. Степаненка [14], Ю. Калиновського [6] та ін.

Проте наше завдання полягає в аналізі якісних характеристик громадянської компетентності та визначення їх впливу на трансформаційні процеси, з точки зору, розвитку громадянського суспільства, взаємодії держави та громадянина, рівня політичної культури та обізнаності. Тобто окреслимо основні проблемні блоки дослідження: концептуальне означення громадянської компетентності та її роль в контексті демократичних перетворень, систематизація характеристик «політично компетентного громадянина», оцінка стану громадянськості та політичної грамотності в Україні.

Розбудова консолідованої демократії та поширення партиципаційної моделі управління передбачає підготовлених та компетентних учасників політичного процесу, які виявляють когнітивну (стійкі стереотипи політичної культури) та нормативно-ціннісну готовність до громадянської активності. Візьмемо до уваги напрацювання німецького політолога К. фон Бойме, який наголошує, що консолідація громадянського суспільства засновується на громадянській культурі та компетентному громадянину [7, с. 248]. Звідси можна стверджувати, що важливу роль для формування відповідного типу політичної культури відіграють політичні орієнтації, знання у сфері політики, відкритість політичного процесу, раціональна оцінка політичних подій.

Відповідно до емпіричних напрацювань Р. Інглхарта та К. Вельцеля, ефективна демократія пов'язана не тільки з інституційними змінами політичного устрою, вона відображає укорінену у свідомості людей відданість певним нормам [5, с. 223]. Важливу роль при цьому відіграє якість громадянської активності, яка виражається в зацікавленості та розумінні місцевих справ, відстоюванні власних прав та інтересів, готовності до відповідальності перед суспільством та державою. Звідси підвищення громадянської компетенції сприяє порозумінню між різними поділами та фрагментаціями суспільства, підтримує атмосферу співпраці, довіри і відкритості між групами, а також забезпечує ефективну реалізацію ідеї політичної різноманітності.

В контексті формування громадянської культури Г. Алмонд та С. Верба вживають термін «суб'єктивна політична компетентність», тобто мається на увазі політична самосвідомість громадянина, уявлення його про те, яким чином він впливає на політику [17, с. 58]. Відтак, постає полеміка – наскільки компетентні громадяни є теоретиками, які міркують про державні проблеми; чи володіють вони адекватною, неупередженою і точною інформацією; чи здатні громадяни використати цю інформацію, щоб зробити причинні висновки про ймовірні наслідки політичних рішень; чи властиві для громадян риси, які є достатніми для ефективного функціонування демократії [1, с. 957-958].

Для відповіді на ці питання слід врахувати характерні ознаки сучасних моделей демократії, які відрізняються роллю громадян в політичній системі та ставленням до загального блага. Так, польська дослідниця політичної культури та консолідації П. Секула виділяє на три типи теорій демократії: процесуальна (сутність демократичної системи зводиться до функціонування певного набору установ та процедур), ліберальна (демократичний устрій повинен забезпечити реалізацію певних цінностей та принципів, включаючи свободу та особисті права, плюралізм, розподіл влади та контроль) і третя модель основана на політичній активності, формується в концепціях деліберативної, дорадчої та демократії участі [21, с. 115]. Зокрема, для проблематики нашого дослідження авторитетними є ідеї К. Петймана, Б. Барбера, М. Вольцера, в яких міститься заклик повернення до класичних ідеалів демократії, тобто участі громадян в обговоренні та прийнятті важливих суспільно-політичних рішень. Однак умовою є «правління освічених громадян»: «Пряма демократія вимагає не просто участі, а громадянської підготовки та цивільної чесноти для ефективної участі... Громадяни – це не просто приватні індивіди, що діють в приватній сфері, а добре інформовані громадяни, які віддаляються від своїх виключно приватних інтересів настільки, наскільки громадська сфера віддалена від приватної» [9, с. 41].

Для кращого розуміння порушеної проблеми, варто відзначити багатоглибкість категорії «компетенції»: психологи та педагоги розглядають її з точки зору здатності людини поводитися в різних соціальних

контекстах; соціологи аналізують наслідки накопичення соціальних якостей серед суб'єктів в межах спільноти (здатність працювати колективно, приймати рішення та досягти спільних цілей, тобто накопичувати соціальний капітал). Особливого значення наділяють політичній складові компетентності, яка відображає включення до суспільно-політичного простору та опосередковує, детермінує її, політичну поведінку, до певної міри визначає ступінь залучення людей до політичного життя країни. Український дослідник правового суспільства Ю. Калиновський підкреслює синонімічність концептів «громадянська компетентність» та «громадянсько-політична компетентність», зокрема в контексті вивчення просвіти, соціалізації, формування правосвідомості та політичної культури [6, с. 123].

Зарубіжні науковці визначають громадянські компетенції як участь у громадянському суспільстві та політичному житті, що характеризується взаємною повагою, ненасильством, а також відповідає правам людини та демократичним принципам. Р. Патнем звертає увагу на наявність громадянських цінностей у спільноті, а саме активної участі у громадській сфері, рівності громадян, солідарності, толерантності та здатності співпрацювати з іншими [20, с. 187]. Згідно з іншим визначенням, сформульованим в середовищі англійських дослідників, це «здатність розуміти та виражати соціальні та емоційні аспекти свого життя таким чином, щоб досягти встановлення взаємин з іншими, вирішити повсякденні проблеми, пристосуватися до вимог розвитку та зміни» [23].

Для детальнішого аналізу розглянемо широкі та вузькі трактування громадянської компетентності. Так, у першому випадку хороший громадянин проявляє інтерес до суспільного та політичного життя; він добре поінформований про програмні документи, кандидатів та партії; разом із співгромадянами активно бере участь у вирішенні суспільних питань; виражає свою точку зору, відвідує політичні мітинги тощо, тобто у всіх цих діях мотивацією служить лише прагнення до загального благополуччя. Вузька точка зору відповідає принципу індивідуалізму, який зводиться до того, що кожен громадянин повинен діяти у відповідності зі своїми власними інтересами («суспільне благо» складається із суми особистих благ окремих громадян, що об'єднуються на основі принципу влади більшості, тобто призводить до елітизму) [3].

Подібним чином трактує громадянську компетентність німецький політолог Х. Мюнклер, акцентуючи на почуттях солідарності, готовності громадян до активної участі, примноження не тільки особистих, а й суспільних надбань. Тобто компетенція формується із трьох аспектів – когнітивного (певний рівень знань), процедурного (здатність до потенційного впливу та партиципації) та габітуального (внутрішні установки необхідні для практичної діяльності) [8, с. 153].

Можемо відзначити як стрижневу характеристику компетентнос-

ті – ставлення до суспільного блага, що визначає громадянина або потенційного альтруїста (республіканське трактування демократії), або раціонального егоїста (ліберальна модель демократії). Проте як підсумовує Р. Даль сучасний пересічний громадянин не відповідає ідеальній моделі «доброго громадянина» і це в умовах збільшення масштабів та складності суспільного життя, змін в технології комунікації. «Лише незначна меншість громадян серйозно цікавляться політикою. Якщо виключити їх участь в голосуванні, можна сказати, що незначна кількість громадян бере участь в політичному житті ... І, незважаючи на те, що пересічному громадянину доступні цілі потоки інформації, він мало розбирається в політичних питаннях і платформах кандидатів на виборах. Точніше було б сказати, що вони поводяться як громадяни “за сумісництвом”» [3].

У цьому контексті польський вчений Т. Годлевський відзначає, що класична модель громадянина компетентного приймати політичні рішення та здійснювати політичну діяльність стала недосяжним зразком «джентльмена із старої епохи». Така ситуація призводить до заміни освіченого громадянина, який розуміється в політиці, громадянином, який оперує емоційними схемами для прийняття важливих рішень, тобто легше стає «жертвою маніпуляції» [19, с. 100].

Як наслідок, постають питання: яким чином визначати компетентних громадян у сучасних демократіях, а також чи варто формувати менш жорсткі рамки для стандартів громадянської поведінки? У відповідь Р. Даль пропонує замінити поняття добрий громадянин на термін нормальний/адекватний громадянин, який володіє «мінімально достатнім обсягом знань про те, що відповідає його власним інтересам, і про те, який політичний вибір дозволяє йому забезпечити ці інтереси краще за інші; ... у громадян є достатньо сильні спонукальні причини діяти відповідно до цих інтересів» [3].

У порівнянні польська дослідниця А. Вікторська-Швенцка в книзі «Від громадянина доброго до зрілого» наголошує на необхідності систематичної передачі знань про демократичну політичну систему та формування навичок для оцінки соціально-політичних проблем з метою виховання автономного та зрілого громадянина, особливо у країнах із неусталеними демократичними традиціями [24, с. 25]. Російський вчений Є. Прохоров поняття «компетентності» синонімізує з «адекватністю» громадянина, яка виявляється в самоідентифікації, в розумінні свого місця в суспільстві і відповідних потреб, у зв'язку з усвідомленням своєї соціальної ідентичності з іншими громадянами [12]. Подібним чином Л. Слінченко наголошує на важливості стану політичної освіченості громадянина, який є основою для відстоювання власних прав та свобод, задоволення інтересів, забезпечення суспільного порядку та безпеки [13, с. 858].

Щодо структурних компонентів громадянської компетентності, то дане питання є достатньо розроблене та популярне в зарубіжних та вітчизняних напрацюваннях, особливо в контексті соціалізації та освітньої діяльності. Загалом відзначають дві групи чинників, згідно яких визначають рівень політичної компетентності: в першому випадку, компетенції ототожнюються із існуючим рівнем знань на тему політики, історії, публічних справ (стосуються критерію знань); у другому – мова йде про сукупність пізнавального аспекту, міжособистісних навичок та дотримання певних ціннісних підвалин (сформованість у людини відповідних громадянських знань, громадянських здібностей та громадянських схильностей) [22, с. 44]. Так, американська дослідниця М. Брансон аналізує громадянську компетентність беручи за основу наступні характеристики: по-перше, знання історії країни, розуміння політики уряду, основ конституції та принципів демократії, що в подальшому важливо для захисту прав та свобод громадян, а також для активної участі в суспільно-політичному житті; по-друге, критичне мислення (аналіз та оцінка поточних політичних проблем) та партиципаторне вміння (схильність до дискусії та комунікації); по-третє, участь в політичному процесі, залученість до суспільної діяльності, розвиток засад громадянськості [18].

Для детальнішого розгляду повернемося до концепції «good enough citizen» Р. Даля, для якого компетентний громадянин володіє громадянськими знаннями в публічній сфері, аксіологічними ресурсами у вигляді цінностей та ідеалів, нормативними стандартами, які дозволяють формувати індивідуальні судження про політиків, активістів, громадських діячів, лідерів громадської думки) [3]. Таким чином, складається система мотиваційних, оціночних, нормативних, пізнавальних та операційних інструментів, які необхідні для ефективного участі громадян у політичному житті країни та громади.

Звертається до подібних компонентів і Європейська Спільнота, яка наголошує на необхідності оволодіння певним рівнем знань (знання про сучасні події, інституції та цілі європейської інтеграції, усвідомлення різноманітності та культурної ідентичності), умінь (можливість ефективно взаємодіяти з іншими громадянами, демонструвати солідарність, брати конструктивну участь у процесах прийняття рішень на всіх рівнях, від місцевих, національних та європейських) та громадянських характеристик (повага до прав людини, включаючи рівність як основу для демократії, відчуття прихильності до власного середовища, активне громадянство – не обмежуючись лише голосуванням, повагою до цінностей та дотриманням конфіденційності тощо). У підсумку сформовано спеціальний Комплексний індикатор громадянської компетенції як один із показників для вимірювання прогресу в галузі освіти та професійної підготовки [4].

Отож, наведенні визначення складаються з набору критеріїв, які є необхідними елементами громадянської компетентності, проте біль-

шість цих елементів належать до явищ, котрі є не умовами, а питаннями міри їх прояву. Звідси перспективність подібного роду трактувань та інтерпретацій дає змогу визначити вплив суспільних ідеалів та тенденцій; ідеологічної, релігійної та регіональної ідентифікацій; життєвих орієнтацій на формування громадянської освіченості і відповідно громадянської активності.

Вже згадуваний нами Х. Мюнклер наголошує, що громадянська компетентність не є первинною якістю індивіда, а залежить від конкретних передумов, які повинні бути забезпечені політичною системою, якщо вона «стурбована своїм самозбереженням...» [8, с. 155]. Тобто формується пряма взаємозалежність, з одного боку, між правовим полем і політичним курсом держави, та з другої сторони – політичною компетентністю та суспільною активністю індивіда. Дане співвідношення корелюється із категоріями довіри/недовіри до політичних інститутів та відображає стан політичної культури в суспільстві.

В перехідний період низький рівень політичної освіченості досить часто можна також пояснити тим, що потреби у громадянській активності та свободі слова поступаються у своїй пріоритетності економічним та потребам відчуття стабільності. Однак подібна ситуація сприяє поширенню популізму, поверненню до авторитарних методів управління, утвердження політично неконтрольованих еліт. Прикладом можуть послужити події в Україні кінця 2013 р. – початку 2014 р., коли під загрозу було поставлено дотримання громадянських прав і відбулися «побиття студентів на мирній акції протесту» та «прийняття диктаторських законів 16 січня». Саме в 2013 р. соціологи зафіксували найбільше падіння інтересу населення до політики від часів проголошення незалежності (середній бал зацікавленості населення політикою опустився до позначки 1,8), а кількість тих, кого не цікавить політика, збільшилась на 12% (23,6% у 2013 р. порівняно з 11,3% у 2005 р.). [15, с. 20; 16, с. 451]. В таких ситуаціях важливим фактором повернення в демократичне русло є наявність у суспільстві «критичної маси соціально небайдужих, патріотично налаштованих і політично компетентних громадян, які здатні і повинні брати участь у житті країни та контролювати владні інституції» [14, с. 337-339].

Яка ж сучасна ситуація в Україні? На нормативному рівні: системна політика правової освіти та громадянського виховання зводиться до «Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки» [10] та проекту Концепції громадянської освіти та виховання в Україні [11], в яких задекларовано національно-патріотичне виховання дітей та молоді як один із пріоритетних напрямів діяльності держави та суспільства.

Дійсний стан політичної компетентності українців можна проаналізувати на основі емпіричного матеріалу дослідження рівня громадянської обізнаності в Україні, Білорусі та Молдові (з червня по вересень

2016 року)¹. Згідно даних для пересічних громадян характерний високий рівень правового нігілізму та незацікавленості політичним життям, притаманний патерналізм та невпевненість у своїх силах. Мовою цифр: 53% респондентів не читали Основний закон або не змогли відповісти; 40% вважають президента є єдиним джерелом державної влади і носієм суверенітету; лише 14% українців правильно назвали депутата від свого виборчого округу у парламенті; майже дві третини вважають, що не мають важелів впливу на події національного масштабу, а половина визнає свою неспроможність якимось чином змінити життя у своєму місті тощо [2].

Варто відзначити, що Європейські інституції намагаються не тільки використати пострадянські країни як емпіричний матеріал для дослідження, але й здійснюють зусилля у поглибленні культури демократії, розвитку громадянських компетентностей, пропагуванні освіти для демократичного громадянства в таких державах, однак без внутрішнього прагнення держави зміни будуть не дієві. Для прикладу в Україні діє програма «Демократична школа» (2016-2018 рр.), розроблена Європейським Центром ім. Вергеланда у співпраці з Міністерством освіти і науки України та Радою Європи з метою сприяння демократизації та децентралізації середньої освіти, здійснення громадянського виховання серед молоді.

Відтак, пріоритетами громадянської освіти повинні бути сформовані навички дискусії, рефлексійності та критицизму щодо суспільно-політичних процесів; розвиток комунікаційних компетентностей (уміння управляти інформацією та знаходити компроміс) та зміцнення громадянських цінностей (толерантності, довіри, кооперації та залученості до публічних справ). Тобто інститути політичної соціалізації (сім'я, школа, місцева спільнота, громадські організації, партії та неформальні утворення) слід поєднати місією зміни свідомості людини *homo sovieticus* та виховання відповідального, активного громадянина, який виступатиме рушієм трансформаційних перетворень.

Література:

1. Верба С. Представницька демократія і демократичні громадяни: філософське та емпіричне розуміння / С. Верба // Демократія: Антологія / упоряд. О. Проценко. – К.: Смолоскип, 2005. – С. 957-958.

¹ В рамках Програми демократизації, прав людини і розвитку громадянського суспільства в Україні, Молдові та Білорусі проведено дослідження стану громадянської обізнаності в названих країнах. Методологія вимірювання кумулятивного індексу рівня громадських знань включав сім запитань: про цивільні права, обов'язки, про самооцінку знань про державний бюджет і податки, знання процентної ставки податку на прибуток (податку на доходи фізичних осіб), джерело влади і носії суверенітету в країні і про те, де зафіксовані основні права і свободи громадян.

2. Громадянськість в Україні, Молдові та Білорусі. Звіт за результатами дослідження громадської думки в трьох країнах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://issuu.com/undpukraine/docs/civic_literacy_ukr
3. Даль Р.А. Проблемы гражданской компетентности [Электронный ресурс] / Роберт А. Даль. – Режим доступа: <http://www.politnauka.org/library/teoria/dahl.php>
4. Демократія та права людини в школі Діагностика ситуації в школах-учасницях Програми [Електронний ресурс] // Аналітичний звіт. – Режим доступу: file:///C:/Users/%D0%9D%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%81%D0%B5%D0%BD%D1%8C%D0%BA%D0%B0/Documents/EWC_SfD_SchoolProfileReport_UKR.pdf
5. Инглхарт Р. Модернизация, культурные изменения и демократия: Последовательность человеческого развития / Р. Инглхарт, К.Вельцель. – М.: Новое издательство, 2011. – 464 с.
6. Калиновський Ю.Ю. Громадянська відповідальність особистості як атрибутивний феномен правового суспільства / Ю.Ю. Калиновський, Є.М. Мануйлов // Вісник Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. – Харків, 2015. – № 2. – С. 113-129.
7. Марадик Н. Концептуальні моделі та методологічні засади вивчення процесів демократичного переходу у постсоціалістичних країнах / Н. Марадик // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – 2010. – Вип. 21. – С. 246-256.
8. Мюнклер Х. Гражданская компетентность / Х. Мюнклер. – Бонн: Б, и., 1997. – С. 153-172.
9. Печенюк Д.О. Партиципаторна теорія демократії як напрям сучасної американської політичної науки: історія становлення і концептуальні засади / Д.О. Печенюк // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія. – 2013. – Вип. 2. – С. 40-44.
10. Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки/ Указ Президента України від 13.10.2015 №580/2015 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580/2015>
11. Проект Концепція громадянської освіти та виховання дітей і молоді в Україні [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://old.mon.gov.ua/img/zstored/files/doc_30112012.doc
12. Прохоров Е. Должны ли журналисты думать о формировании гражданской культуры населения? [Электронный ресурс] / Е. Прохоров. – Режим доступа: http://www.tolerance.ru/biblio/mi/1_prohorov.html
13. Слінченко Л. В. Державна політика формування громадянської компетентності в контексті інтеграції України у європейський освітній простір / Л. В. Слінченко // Гілея. Історичні науки. Філософські науки.

- Політичні науки. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – Вип. 72 (№5). – С. 856-861.
14. Степаненко В. Громадянське суспільство в Україні: проблеми інституціоналізації / В. Степаненко // Соціальні виміри суспільства. – Вип.7. – К.: Ін-т соціології НАН України, 2004. – С. 320-341.
15. Українське суспільство 1992-2013. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / за ред. д-ра. соц. наук В. Ворони, д-ра. соц. наук М. Шульги. – К.: Інститут соціології НАН України, 2013. – 566 с.
16. Українське суспільство. Двадцять років незалежності. Соціологічний моніторинг: у 2-х т. Т.1: Аналітичні матеріали / за ред. В. Ворони, М. Шульги. – К.: Інститут соціології НАН України, 2011. – 576 с.
17. Almond G. The Civil Culture. Political Attitudes and Democracy in Five Nations / Almond G., Verba S. – Princeton, NJ: Princeton University Press, 1965. – 123 p.
18. Branson M. Education for informed, effective, and committed democratic citizenship. A Keynote Address to the Workshop Educating Youth for Active Citizenship [Electronic resource] / Margaret Stimmann Branson. – Access to resources: http://www.civiced.org/pdfs/MB_Malaysian_keynote_1204.pdf
19. Godlewski T. Obywatelskie kompetencje polityczne, [w:] D. Karnowska (red.) Demokracja w Polsce po 2005 roku / T. Godlewski. – Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2008. – 252 s.
20. Putnam R. Demokracja w działaniu: tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech /Robert D. Putnam. – Warszawa, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, 1995. – 324 p.
21. Sekuła P. Kultura polityczna a konsolidacja demokracji / P. Sekuła. – Kraków, Oficyna Wydawnicza AFM, 2009. – 320 s.
22. Siatkowski A. Kompetencje obywatelskie a aktywność w sferze publicznej/ Siatkowski Andrzej. – Poznań: Wydaw. Fund. Humaniora, 2014. – 240 с.
23. Weare K. What works in promoting children's emotional and social competence and well-being? / K.Weare, G.Gray [Electronic resource]. – London, UK: Department of Education and Skills. – Access to resources: <http://learning.gov.wales/docs/learningwales/publications/121129emotionalandsocialcompetenceen.pdf>
24. Wiktorska-Święcka A. Od obywatela dobrego do dojrzałego Koncepcje kształcenia obywatelskiego w Niemczech po 1989/1990 roku ze szczególnym uwzględnieniem systemu szkolnictwa / Aldona Wiktorska-Święcka. – Wrocław, 2011. – 558 s.

*Стаття надійшла до редакційної колегії 13.10.2017 р.
Рекомендовано до друку д.істор.н., професором **Марчуком В.В.**,
д.політ.н., професором **Гоном М.М.** (Рівне)*

**THE IMPORTANCE OF CIVIC COMPETENCE
IN TRANSFORMATION SOCIETY****N. R. Holubiak**

*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University;
76000, Ivano-Frankivsk, st. Shevchenka, 57;
tel. +380997431124; e-mail: holubiakn@gmail.com*

The article analyzes the need of the formation of civic competencies in the transition period and their impact on the consolidation of democracy and the development of civil society. The author substantiates the conceptual role of politically educated citizens, interprets and operationalizes the basic concepts of research. Narrow and broad understanding of political competences, the importance of cognitive and value components are compared in the context of modern democratic models. The author presents the models of "competent citizen" for further reflection on the stage of transformation. The interaction between the political course of the state and the activity and competence of the individual with a warning against possible cases of populism and authoritarianism is traced in the article. In conclusion the state and problem points of civic education and political socialization are followed on the example of Ukraine.

Key words: *competence, civic competency, political culture, transformational processes.*